MIEROVÉ OPERÁCIE AKO NÁSTROJ RIEŠENIA VOJENSKO – POLITICKÝCH KRÍZ

Veronika Oriešková *)

ABSTRAKT
Príspevok posudzuje význam vedenia mierových operácií, ktoré sú dôležitým nástrojom využívaným organizáciami medzinárodného krízového manažmentu na zvýšenie úrovne bezpečnosti a mierové riešenie kríz vo svete. Na konkrétnom príklade, ktorým je vývoj bezpečnostnej situácie na Ukrajine, dokazuje potrebu uplatňovania celého spektra mierových operácií.

Kľúčové slová: medzinárodný krízový manažment, mierová operácia, misia, kríza

ABSTRACT
The paper considers importance of peace support operations, which are an important instrument used by organizations of international crisis management to increase the level of global security and the peaceful resolution of crises in the world. In a specific example, namely the security situation in Ukraine, the paper demonstrates the need for application of the whole spectrum of peace support operations.

Key words: international crisis management, peace support operation, mission, crisis

1 ÚVOD

Zásadné zmeny, ktoré nastali v 20. storočí v bezpečnostnom prostredí, úzko súvisia aj s existenciou nových, asymetrických hrozieb. Podľa Antušáka predstavujú asymetrické bezpečnostné hrozby také spôsoby a prostriedky využívané protivníkom, na ktoré nie je možné reagovať rovnakým spôsobom [1]. Na ich riešenie sú z tohto dôvodu potrebné nové, komplexnejšie a efektívnejšie nástroje. Jedným z takýchto nástrojov, ktorý slúži na prevenciu vzniku, ale tiež riešenie existujúcich krízových javov, je systém krízového manažmentu [2]. Nezastupiteľné postavenie v tomto

*) Veronika Oriešková, Ing., Fakulta bezpečnostného inžinierstva, Katedra krízového manažmentu, Žilinská univerzita v Žiline, Ul. 1. Mája 32, 010 26 Žilina, tel.: +421 41 513 6720, e-mail: Veronika.Orieskova@fbi.uniza.sk

procese majú organizácie medzinárodného krízového manažmentu, ktorých cieľom je zabránenie vzniku krízových javov. V prípade už existujúcich politických a humanitárnych kríz sa usilujú o obmedzenie strát na ľudských životoch a zdraví, obnovení dodržiavania základných ľudských práv a slobôd, ako aj o ochranu materiálnych hodnôt, kultúrnych pamiatok a životného prostredia.

2 PODSTATA A VÝZNAM MIEROVÝCH OPERÁCIÍ

Charakter súčasných hrozieb sa odlišuje od tých, ktoré boli aktuálne v minulosti. Z existencie nových asymetrických hrozieb priamo vyplýva potreba využívania špecifických nástrojov, ktoré budú dostatočne účinné a efektívne. Jednou z foriem, akou sa organizácie medzinárodného krízového manažmentu usilujú o dosiahnutie mieru a zvýšenie úrovne bezpečnosti vo svete, sú operácie pod ich vedením. Podľa Jurčáka je operácia ako taká „vojenská akcia alebo vykonanie strategickej, taktickej, podpornej, výcvikovej alebo administratívnej vojenskej bojovej úlohy; spôsob vedenia boja, vrátane presunov, zásobovania, útoku, obrany a manévrov, ktoré si vyžaduje dosiahnutie cieľov každého boja alebo vojenského ťaženia“ [3] . Vojenská operácia predstavuje aplikáciu politiky, princípov plánovania, operatívneho riadenia, ale aj administratívy v procese nasadenia vojenských síl a zdrojov na riešenie konkrétnej úlohy. Sú zamerané na dosiahnutie špecifických cieľov a zámerov s dôrazom na obnovenie mieru a dodržiavanie ľudských práv. Spektrum realizovaných operácií je v súčasnosti skutočne rozsiahle, a to od operácií humanitárnych, až po operácie bojové.

Operácie nevojnového charakteru využívajú vojenské spôsobilosti, pričom sú vykonávané v čase mimo vojnového stavu a vojny. Pod pojmom nevojnové operácie sa skrýva množstvo typov operácií. Každá z organizácií medzinárodného krízového manažmentu využíva vlastnú terminológiu a klasifikáciu, označovanie týchto operácií tak býva dosť často nejednotné. Najviac ucelenú terminológiu v tejto oblasti má Organizácia Severoatlantickej zmluvy (ďalej len „NATO“).

NATO, ako organizácia kolektívnej obrany, má svoju hlavnú úlohu zakotvenú v článku 5 Washingtonskej zmluvy, t. j. zabezpečenie kolektívnej obrany spoločenstva, prípadne jeho členov. Potreba reagovať aj na iné krízové javy donútila najvyšších predstaviteľov členských krajín k tomu, aby v roku 1999 na Washingtonskom summite odsúhlasili angažovanie sa NATO aj v operáciách mimo spomínaného článku 5. Vznikol tak nový druh operácií NATO, tzv. operácie krízového manažmentu mimo článku 5 zmluvy (označujú sa ako NA5CROs – Non – Article 5 Crisis Response Operations). Sú to multifunkčné operácie, ktoré v sebe zahŕňajú politické, vojenské aj civilné aktivity. Vykonávané sú v súlade s medzinárodným právom a ich cieľom je predchádzať vzniku konfliktov, rovnako aj pomáhať účinnému riešeniu krízových javov veľkého rozsahu spoločne s civilnými organizáciami. Zásadný rozdiel medzi operáciami podľa článku 5 a mimo článku 5 zmluvy je v tom, že pokiaľ operácie kolektívnej obrany Aliancie zakotvené v článku 5 môžu byť vykonávané iba v euroatlantickom priestore, operácie mimo článku 5 môžu prebiehať na celom svete.

Podrobne sú operácie mimo článku 5 zmluvy rozpracované v doktríne AJP – 3.4 - NA5CROs. Ich členenie je znázornené na obr. 1.

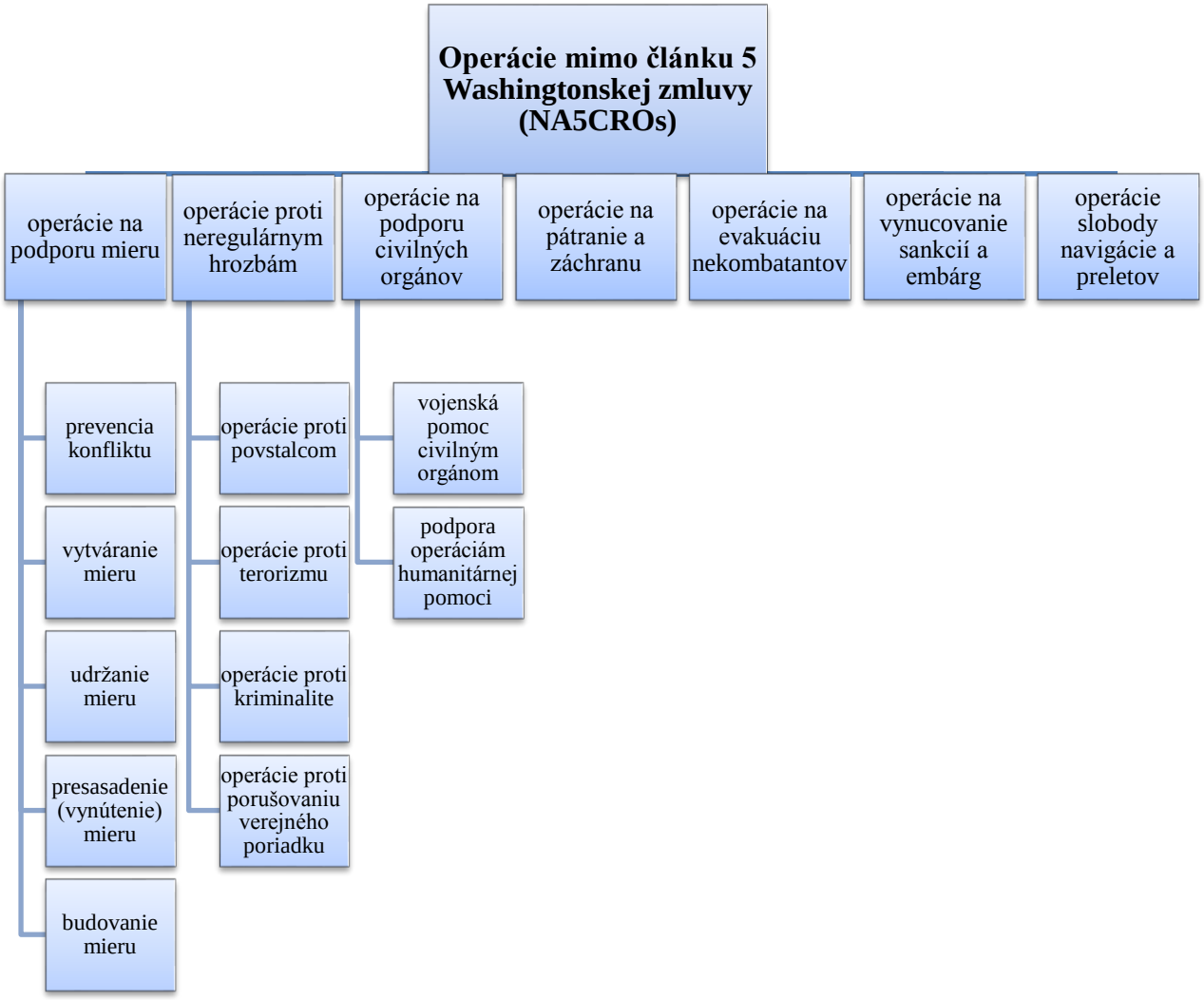

Obrázok 1 Členenie operácií krízového manažmentu mimo článku 5 Washingtonskej zmluvy (Podľa: Allied Joint Doctrine for Non-Article 5 Crisis Response Operations, 2010)

Najčastejšie sa uskutočňujú mierové operácie, ktoré NATO označuje ako operácie na podporu mieru. V období tzv. studenej vojny boli mierové operácie prevažne nástrojom Organizácie spojených národov (ďalej len „OSN“) na príležitostné riešenie krízového javu, aj to väčšinou až po ukončení boja. Bolo to hlavne monitorovanie situácie v postihnutom regióne, nie priame riešenie sporov a obnova narušeného systému. V súčasnej dobe sú mierové operácie chápané ako komplex úloh a opatrení, od vojenských až po humanitárne. Nevojnové operácie sú realizované na miestach, kde na základe stavu bezpečnostného prostredia existuje reálna šanca vzniku konfliktu, alebo je nutné pomôcť civilným orgánom danej krajiny riešiť už existujúce krízové javy. Problematickými oblasťami sveta boli, alebo ešte stále sú Balkán, Blízky a Stredný východ a Afrika. Práve v spomínaných oblastiach sa uskutočnila väčšina operácií organizovaných medzinárodným krízovým manažmentom.

3 ČINNOSTI ORGANIZÁCIÍ MEDZINÁRODNÉHO KRÍZOVÉHO MANAŽMENTU V SÚVISLOSTI S RIEŠENÍM UKRAJINSKÉHO KONFLIKTU

Vážne ohrozenie globálnej bezpečnosti a narušenie mierového usporiadania v Európe predstavuje viac než rok trvajúci konflikt medzi proruskými separatistami a ukrajinskými ozbrojenými silami. Je náročné jednoznačne určiť, čo spustilo sled udalostí, ktoré vyústili do súčasného stavu. Možno sa len domnievať, že nespokojnosť obyvateľov Ukrajiny spojená s výsledkami volieb v roku 2004, či pozastavenie rokovaní o Asociačnej dohode s Európskou úniou (ďalej len „EÚ“) sa vystupňovala natoľko, že svoj nesúhlas začali prejavovať verejne.

Prebiehajúce boje a s nimi spojené veľké straty na ľudských životoch, ako aj škody na majetku, nemôžu zostať bez povšimnutia medzinárodných organizácií. Tie vyvíjajú iniciatívu, aby sa spor ukončil v čo najkratšom možnom čase mierovou cestou. EÚ sa vo februári 2014 rozhodla riešiť situáciu uložením sankcií (napr. zmrazením neoprávnených ukrajinských štátnych účtov), neskôr boli sankcie smerované aj voči Ruskej federácii, ktorá podľa medializovaných informácií svojím konaním podporuje činnosť proruských separatistov. Na spoločnom stretnutí v apríli 2014 v Ženeve prijali najvyšší predstavitelia EÚ, USA, Ukrajiny a Ruska niekoľko záverov. Dohodli sa, že všetky zúčastnené strany sa zdržia ďalšieho násilia, zastrašovania a provokačného konania, tiež že všetky ozbrojené skupiny budú odzbrojené a nelegálne obsadené budovy a miesta budú uvoľnené. Pri implementovaní týchto deeskalačných opatrení mala plniť hlavnú úlohu Špeciálna monitorovacia misia OBSE [5].

Na situáciu na Ukrajine zareagovalo taktiež NATO prijatím opatrení zameraných na monitorovanie vzdušného priestoru. Jedná sa o mierové operácie spoločenstva, v rámci ktorých sú sledované a identifikované všetky prípadné narušenia vzdušného priestoru. Monitorovanie oblastí bolo rozšírené o územie Albánska, Slovinska, ako aj oblasti Baltského mora. Spomínaný druh monitorovacích misií je jedným z troch stálych základných síl Aliancie na zabezpečenie kolektívnej obrany členských štátov (spoločne s námornými silami a protivzdušnou obranou NATO).

EÚ sa snaží existujúci konflikt riešiť aj inou cestou, ako sú sankcie. V novembri 2014 bola medzi EÚ a Ukrajinou podpísaná dohoda o zriadení misie EUAM (EU Advisory Mission for Civilian Sector Reform Ukraine – Poradná misia EÚ na reformu civilného sektora Ukrajiny). Táto misia je zameraná na asistovanie a pomoc Ukrajine pri reforme bezpečnostného sektora, vrátane bezpečnostných zborov, prokuratúry, súdnictva a iných. Mandát operácie je zatiaľ schválený na obdobie dvoch rokov. Na základe dosiahnutých výsledkov bude možné jeho predĺženie. Sídlom operácie je Kyjev, pričom je nutné zdôrazniť, že aj v tomto prípade sa jedná o nebojovú a neozbrojenú civilnú misiu EÚ. Jej rozpočet na prvý rok pôsobenia je 13,1 milióna eur [5].

Rokovania svetových lídrov tzv. Normandskej štvorky (prezidenti Ruskej federácie, Ukrajiny Francúzskej republiky a kancelárka Spolkovej republiky Nemecko) v Minsku z 12. februára 2015 vyústili do prijatia balíka trinástich opatrení pre implementáciu Minských dohovorov. Najvýznamnejšími závermi bolo jednoznačne okamžité a úplné prímerie v zasiahnutých oblastiach, ktoré začalo platiť 15. februára, stiahnutie ťažkých zbraní v období dvoch týždňov od druhého dňa platnosti prímeria, udelenie amnestie pre väznené osoby v súvislosti s touto situáciou, prepustenie a výmena rukojemníkov a nezákonne držaných osôb, zabezpečenie ústupu všetkých zahraničných milícií a odzbrojenie nelegálnych skupín, pomoc pri reforme, vrátane prijatia novej ukrajinskej ústavy, ktorá by mala byť účinnou koncom roka 2015, či monitorovanie dodržiavania prijatých opatrení prostredníctvom misie OBSE. Na rokovania a prijatie balíka opatrení podporujúcich implementáciu Minských dohovorov zareagovala OSN rezolúciou č. 2202 (2015). V nej schválila balík predmetných opatrení, uvítala iniciatívu predstaviteľov Normandskej štvorky a vyzvala k uplatňovaniu prijatých opatrení [6]. Generálny tajomník NATO, Jens Stoltenberg, mesiac po prijatí spomínaného balíka opatrení upozornil na prítomnosť cudzích vojsk na území Ukrajiny. Ruskú federáciu otvorene vyzval, aby stiahla všetkých príslušníkov svojich ozbrojených síl z Ukrajiny a rešpektovala tak Minské dohovory.

Špeciálna monitorovacia misia OBSE pôsobí v postihnutých oblastiach (Donecká a Luhanská oblasť). Sledovanie situácie, monitorovanie používania zbraní a predovšetkým kontrola dodržiavania Minských dohovorov nie je však vždy možná. Stúpenci samozvaných republík, a to Doneckej ľudovej republiky a Luhanskej ľudovej republiky často nespolupracujú s pozorovateľmi OSBE, neposkytujú im relevantné informácie, príp. ich do postihnutej oblasti ani nepustia. Oficiálne zdroje hovoria k 11. marcu 2015 o celkovom počte osôb pôsobiacich v Špeciálnej monitorovacej misii OBSE 710. Ich zloženie je znázornené na obr. 2. Súčasťou je aj 5 pozorovateľov zo Slovenska [7]. Ich úlohou je, ako už bolo spomenuté, sledovať odzbrojovanie, teda pohyb ťažkých zbraní. Dôsledné overenie stiahnutia bojovej techniky si vyžaduje dostatok informácií o tom, kde sa nachádzajú zbrane a v akom množstve. Misia OBSE však momentálne nie je v pozícii, z ktorej by mala k takýmto zdrojom informácií dostatočný prístup.

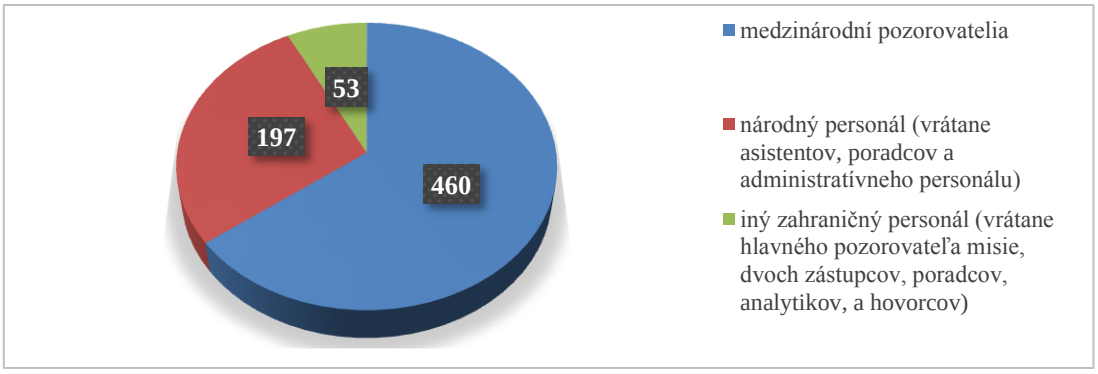

Obrázok 2 Personálne zloženie Špeciálnej monitorovacej misie OBSE na Ukrajine k marcu 2015 (Podľa: OSCE Special Monitoring Mission to Ukraine – Status Report, 2015)

Existujúci ukrajinský konflikt vážne ohrozuje mier a bezpečnosť súčasného sveta. Jeho riešenie mierovou cestou je preto nevyhnutné. Vedenie nevojnových operácií je v súčasnosti najvýznamnejšou aktivitou medzinárodného krízového manažmentu, ktorá sa podieľa na upevňovaní mieru a bezpečnosti vo svete.7

4 ZÁVER

Hrozby súčasného sveta majú nadnárodný charakter, prekračujú hranice štátov a týkajú sa množstva krajín. Reagovať na ne je preto nutné z pozície OSN. Nástroje využívané organizáciami medzinárodného krízového manažmentu, medzi ktoré patria aj nevojnové operácie, konkrétne ich skupina mierových operácií, sú účinným prostriedkom na prevenciu a riešenie krízových javov. Vedenie spomínaného typu operácií má svoje opodstatnenie, čoho dôkazom sú mnohé konkrétne príklady, kedy práve aktivity organizácií medzinárodného krízového manažmentu pomohli pri riešení situácií ohrozujúcich mier a bezpečnosť. Na druhej strane netreba zabudnúť na fakt, že na uvedené operácie je nutný súhlas zainteresovaných strán.

V súčasnosti prebiehajúca Špeciálna monitorovacia misia OBSE na Ukrajine má za cieľ predovšetkým monitorovať vývoj situácie a kontrolovať dodržiavanie Minských dohovorov. Aj napriek súhlasu všetkých strán je plnenie ich úloh často znemožnené. Použitie sily je krajným riešením, a preto je nevyhnutné klásť dôraz práve na mierové operácie.

LITERATÚRA

[1] ANTUŠÁK, E. 2009. *Krizový management. Hrozby, krize, příležitosti.* Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2009. 396 s. ISBN 978-80-7357-488-8.

[2] ŠIMÁK, L. 2004. *Krízový manažment vo verejnej správe*. Žilina: Fakulta špeciálneho inžinierstva, ŽU v Žiline, 2004. 245 s. ISBN 80-88829-13-5

[3] JURČÁK, V. et al. 2009. *Organizácie medzinárodného krízového manažmentu*. Liptovský Mikuláš: Tlačiareň Akadémie ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2009. 235 s. ISBN 978-80-8040-387-4.

[4] *Allied Joint Doctrine for Non – Article 5 Crisis Response Operations AJP – 3.4 (A)*. 2010. [on line]. NATO Standardization Agency, 2010. [cit. 2015-03-12]. Dostupné na: *www.kam.lt/download/14142/ajp-3.4(a)%20rd1.pdf.*

[5] *Fact Sheet – EU – Ukraine relations*. 2015. [on line]. EU, 2015. [cit. 2015-03-10]. Dostupné na: http://eeas.europa.eu/statements/docs/2014/140514_02_en.pdf.

[6] *Unanimously Adopting Resolution 2202 (2015).* 2015. [on line]. UN, 2015. [cit. 2015-03-20]. Dostupné na: http://www.un.org/press/en/2015/sc11785.doc.htm.

[7] *OSCE Special Monitoring Mission to Ukraine – Status Report*. 2015. [on line]. OSCE, 2015. [cit. 2015-03-19]. Dostupné na: http://www.osce.org/ukraine-smm/144486?download=true.

Článok recenzovali dvaja nezávislí recenzenti.